

Onderwijscoördinatie van de Zusters van Berlaar

Boekbesprekingen bij de 18^{de}

Nieuwsbrief van Juli 2007

Interreligieus lezen en leren ...: een must voor de komende generaties

Ruim 40 jaren geleden, op 28 oktober 1965, werd *Nostra aetate*, het conciliedocument over de houding van de kerk tegenover de niet-christelijke godsdiensten, afgekondigd.

Het vormde ongetwijfeld een mijlpaal in de visie van de katholieke kerk op de andere wereldgodsdiensten. Vandaag stelt Kardinaal William Levada, prefect van de Congregatie voor de geloofsleer, onomwonden: "*De dialoog is op dit moment van de geschiedenis absoluut cruciaal, niet alleen voor de religies, maar ook voor de toekomst van de mensheid. We moeten elkaar vinden in het verzet tegen geweld dat in naam van een religie gepleegd wordt.*"¹

Graag geven we aan deze boeiende en actuele thematiek aandacht in deze Bijlage. Zo beschikken leerkrachten en alle geïnteresseerden over een uitvoerig basispakket om in de klas te gebruiken. Naast enkele boekbesprekingen die al in eerdere Nieuwsbrieven verschenen, bevat deze bundel nog het volgende:

- u maakt kennis met **Eric-Emmanuël Schmidt**, Frans succesauteur die vier religies in evenveel sprookjes voorstelt op een ongemeen boeiende en aantrekkelijke manier;
- We geven aandacht aan de op zijn minst merkwaardige publicatie van **Trialoog**, een boek met gesprekken tussen een priester, rabbijn en imam.
- We sluiten af met een literatuurlijst ten behoeve van leerkrachten die met interreligieus lezen en leren aan de slag willen gaan.

Hier en daar vindt u een kader met cursieve tekst: daar citeren we een treffend citaat uit *Nostra aetate* of andere bronnen. Zo wordt misschien onze interesse voor het interreligieus lezen en leren wat onconventioneel geprikkeld...

Deze bundel bevat zowel publicaties voor het basis- als voor het secundaire onderwijs.

¹ Geciteerd in een interview in MO Mondiaal Magazine van maart 2007, pp. 51 – 53.

Ontmoeting:

De Islam binnen de katholieke godsdienstlessen in het basisonderwijs.
(Frans Hitchinson)

De katholieke schoolgids – tweemaandelijks vaktijdschrift voor het basisonderwijs, Jagersdreef 4, 9100 Sint-Niklaas

In de omgang met andersgelovigen kunnen christenen allerlei overeenkomsten en verschillen vaststellen tussen hun eigen geloof en dat van de anderen. Katholieke godsdienstlessen waaraan ook islamitische leerlingen deelnemen, bieden heel wat kansen tot wederzijdse communicatie en dialoog.

Op die manier leren zij de eigenheid inzien van het christelijk geloof en respect opbrengen voor het anders zijn van de andere. In de islam vindt een christen heel wat van zijn eigen geloven terug, al is het onder een andere vorm.

Het leerplan rooms-katholieke godsdienst voor het lager onderwijs in Vlaanderen (1999) verwacht dat de godsdienstleerkracht rekening houdt met de religieuze verscheidenheid in de klas en van daar uit communicatie en interreligieuze dialoog mogelijk maakt. Het is belangrijk dat deze interreligieuze dialoog leidt tot het ontdekken van wat gemeenschappelijk is en wat verschillend is. Dit vormt een goede basis voor verdraagzaamheid en respect voor mekaar en elkaars godsdienst.

Dit cahier brengt informatieve teksten uit de islam die aansluiten bij de invalshoeken, doelen en de onderwerpen van het nieuwe leerplan. Als een klas voor een deel bestaat uit islamleerlingen dan is het belangrijk dat de godsdienstleerkracht voldoende gedocumenteerd is om de inbreng en de vragen van deze islamkinderen te begrijpen, te situeren en er op in te gaan.

In zijn bespreking in de Bijlagen bij de 8ste Nieuwsbrief² gaat François Didden, inspecteur-adviseur RK godsdienst, uitgebreid in op al deze aspecten.

² Nieuwsbrief van de Onderwijscoördinatie, Juni 2002

De kerk ziet ook met waardering de moslims, die de ene God aanbidden, de levende en uit zichzelf bestaande, de barmhartige en almachtige, de Schepper van hemel en aarde, die gesproken heeft tot de mensen. Zij leggen zich erop toe zich met heel hun hart ook aan Zijn verborgen raadsbesluiten te onderwerpen zoals Abraham, naar wie het islamitisch geloof graag teruggrijpt, zich aan God heeft onderworpen. Hoewel zij Jezus niet als God erkennen, vereren zij hem toch als profeet en zij eren zijn maagdelijke moeder Maria, die zij somtijds zelfs eerbiedig aanroepen. Bovendien verwachten zij de dag van het oordeel, wanneer God alle mensen doet verrijzen en zal vergelden. Daarom houden zij het zedelijk leven hoog en eren God vooral door gebed, aalmoezen en vasten.

Waar in de loop der eeuwen tussen christenen en moslims niet weinig onenigheid en vijandschap is ontstaan, spoort de Heilige Synode allen aan om, het verleden vergetend, zich ernstig toe te leggen op wederzijds begrip en in het belang van alle mensen de sociale rechtvaardigheid, de zedelijke goederen alsook vrede en vrijheid gezamenlijk te verdedigen en te bevorderen.

Notra aetate, hoofdstuk 3.

Tahar Ben Jelloun, Papa, wat is een vreemdeling? – Breda, *De Geus*, 2000, 62 pp³.

Dit boekje is een merkwaardig en niet onbelangrijk werkje, amper 60 bladzijden, maar vol klare wijsheid!

Aanleiding voor Ben Jelloun (Marokko, 1944), een prominente hedendaagse Franse auteur, vormt een demonstratie waaraan hij deelneemt met zijn toen tienjarige dochter Mérièm in 1997. Het gaat om een protestmars tegen een wetsvoorstel over de positie van vreemdelingen in Frankrijk. Mérièm stelt allerlei vragen over het waarom van de mars, de betekenis van sommige leuzen en wat racisme dan wel is. Zo kwam dit boekje tot stand: als een gesprek tussen vader en dochter.

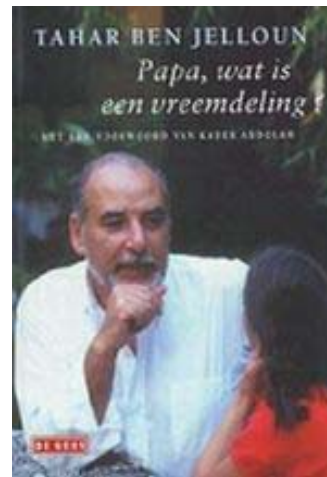
Ik vroeg twee jongeren (16 en 14 jaar) het boekje te lezen. In wat volgt verwerk ik dus allereerst hun mening. Immers, de vraag is: slaagt Ben Jelloun erin om “helder, eenvoudig en objectief” te zijn,

³ Oorspronkelijke Franse titel: *Le racisme expliqué à ma fille*.

zoals hij zelf in de inleiding schrijft, en inderdaad iets bij te brengen aan jeugdigen, voor wie het boek allereerst bedoeld is (zie p. 12), én hun ouders. Zijn uitgangspunt is immers *“het principe dat de strijd tegen het racisme begint bij de opvoeding”*.

Ja, zeggen onze beide jongeren: er kan rond deze zaken heel wat verkeerd begrepen worden en dat zet hij goed recht, maar, zo gaan ze verder “af en toe lijkt hij toch wat subjectief te zijn.” In de loop van dit eerder korte werkje komen ontzettend veel begrippen én: noodzakelijk geladen begrippen voor, zoals *allochtoon, drift, genetisch, getto, discriminatie, klonen, fundamentalisten, genocide, apartheid, kolonialisme*. Je komt zelfs te weten waarom iemand een witte of een zwarte huid heeft (p. 26). De verklaringen van deze woorden zijn uitgebreid (“erg lang”, zeggen mijn jonge gesprekspartners!) en daardoor leer je er ook echt iets over. Hoeft het gezegd dat hier bovendien een schat aan gesprekstof ligt voor het vak godsdienst of voor sommige klasoverschrijdende eindtermen? En dan is er natuurlijk de verklaring van het woord *racisme* zelf. Die verklaring loopt als een rode draad doorheen het boek, om uiteindelijk te leiden tot de ‘Conclusie’ (pp. 61-62). Volgens Jelloun moet de strijd tegen het racisme een automatisme worden. Vocabularium is daarbij heel belangrijk. Sommige woorden moeten gewoonweg geschrapt worden, kunnen niet getolereerd worden omdat er hiërarchische en discriminerende bedoelingen achter schuilgaan. Wanneer je dit boekje leest, zeggen de twee jongeren, weet je wel wat racisme is. Uit zichzelf zouden ze het niet gelezen hebben, maar het mag wat hen betreft wel bij de verplichte lectuur op school. Volgens hen is het vooral geschikt voor de 1ste graad secundair. Terecht, denk ik, en ook voor het derde jaar. Mits de nodige begeleiding, uiteraard, want er is heel wat informatie te geven over de ter sprake gebrachte en gevoelige onderwerpen én heel wat gesprek te voeren dat tot een juister inzicht in racisme kan leiden. Tot slot dit fragment dat goed de toon zet van het hele werkje: **“Als de school weer**

begint, kijk dan maar eens goed naar alle leerlingen. Je zult zien dat ze allemaal verschillend zijn en dat die verscheidenheid mooi is. Een geluk voor de mensen. Die leerlingen komen overal vandaan. Zij kunnen jou dingen laten zien die jij niet hebt en jij kunt hun dingen laten zien die zij weer niet kennen. Die vermenging is een wederzijdse verrijking. Weet ten slotte dat ieder gezicht een wonder is...” (p. 62).

In het weekblad *Knack* van 1 november 2006 verscheen een boeiend interview met Tahar Ben Jelloen, n.a.v. zijn nieuwe boek *“Weggaan”*⁴. Op de vraag van journalist Piet Piryns: *Maar een boekje als “Le racisme expliqué à ma fille”, waarvan alleen al in Frankrijk een half miljoen exemplaren zijn verkocht, heeft toch een politieke impact?* antwoordt de auteur: *Het is dan ook geen literair werk, maar een handboek voor middelbare scholieren. Als zo’n boekje een kleine bijdrage zou kunnen leveren om het racisme terug te dringen of op zijn minst een soort gewetensonderzoek op gang te brengen, is het geslaagd. Toch maak ik me daar niet al te veel illusies over. Er zijn maar weinig schrijvers die erin geslaagd zijn een samenleving echt door elkaar te schudden.*

⁴ Een roman over illegale immigratie, uitgegeven bij De bezige bij, Amsterdam, 2006, 284 pp.

De rijkdom van het Midden-Oosten is niet de olie, maar het religieuze weefsel, de ziel die van geloof is doordrongen, het 'heilig land' voor joden, christenen en moslims, het verleden dat is getekend door de 'openbaring' van God en door een hoogstaande beschaving. Ook de complexiteit van het Midden-Oosten is niet het resultaat van zijn olierijkdom of van zijn strategische positie, maar van zijn religieuze ziel.

Uit de laatste brief van de Italiaanse priester **Andrea Santoro**, missionaris in het Turkse Trabzon en er op 5 februari 2006 vermoord door een zestienjarige fanaticus. Allicht het slachtoffer van de hetze na de omstreden Mohammed-cartoons, getuigt het hele leven van Santoro van zijn liefde en geloof.

Bert Roebben, red., **Religieus opvoeden in een multiculturele samenleving**, Davidsfonds-Leuven, 2000, 195 pp.

Dit boek bevat de referaten van al de sprekers van de *Vliebergh-Sencieleergangen* die te Leuven doorgingen op 22 en 23 augustus 2000, onder de titel **"Overbruggen. Interreligieus leren als uitdaging aan opvoeding, vorming en onderwijs"**. Het werk is bedoeld voor onderwijsgevend in de vakken godsdienst en levensbeschouwing. We beperken ons hier tot enkele kanttekeningen over de meest aansprekende bijdragen.

Een bundeling van referaten betekent noodzakelijkerwijze veelvormigheid in het aanbod: is de interreligieuze dialoog de gemeenschappelijke invalshoek, sommige auteurs benaderen de problematiek meer theoretisch, andere meer direct. Wie zich daarbij richt tot de concrete leerkracht in de klas, zal het meest aanspreken, denk ik ...

Kernartikel vormt voor mij *"Interreligieus leren op school. Een tussentijdse godsdienstpedagogische balans"* (85 – 101) van Bert Roebben, tevens inleider en eindredacteur van het boek. Roebben

kent de jeugd en omschrijft het interreligieus leren (IRL) dan ook behoorlijk goed: wanneer heeft IRL het meeste kans op slagen in de huidige context met zijn *"meerstemmige identiteit"*? Hij onderscheidt drie vormen: het monoreligieuze model (*learning in religion*), het multireligieuze (*learning about religion*) en het interreligieuze model (*learning from religion*). Dit laatste vormt de uitdaging: alles wordt niet op één hoop gegooid, het komt erop aan te verdiepen en te verruimen. Een intrinsieke betrokkenheid op de eigen traditie wordt dan ook verwacht en dit model werpt zijn vruchten af bij jongeren vanaf 16 jaar. Liever een eigen geloofssynthese, hoe onvolkomen ook, dan géén synthese. Marc Colpaert is zeer confronterend met zijn verhaal over de liefde van een Vlaamse jongen voor een Marokkaans meisje. In dit "waar gebeurd" verhaal komen de verschillen in cultuur en religie én dus de voorwaarde voor dialoog in alle duidelijkheid naar voren. *"Alleen het gesprek haalt ons uit dat gevecht. Er is geen andere weg"* (p. 23).

Jan Van Wiele reflecteert op enkele goed gekende vooroordelen tegenover de islam in het IRL en *countert* er ook enkele (b.v. het systematisch negeren van de bijdrage van de islam aan de Europese beschaving en de absolute oppositie van islam en christendom), maar bij de situatie van de vrouw (zie pp. 125 – 127) is hij niet altijd overtuigend. De verschuiving bij *dji'haad* van een streven naar 'rechtsorde die de islam respecteert' naar 'heilige oorlog' is wel goed weergegeven. Het artikel als geheel is boeiend omdat het heel wat leert over de islam.

Ronald Sledsens levert niet alleen een heel knappe bijdrage over film als positief element in IRL, bovendien

geeft hij enkele rake en knappe formuleringen. Twee voorbeelden: "Maar hoe ook fragment, het fragmentaire in beeldtaal gevat kan soms het eeuwige beter doen oplichten dan een exhaustieve uitleg ervan." (p 138) en: "Bij het bekijken van een aantal betere interreligieuze films, viel het mij sterker dan ooit op hoe juist de vriendschap de sleutel is tot echte interreligieuze dialoog." (p. 144). Tot slot nog vermelden dat "**Left Luggage** (regie Jeroen Crabbé, 1998) en "**Breaking the Waves**" (Lars von Trier, 1996) echte aanraders vormen i.v.m. IRL, ook om met jongeren van het laatste jaar te bekijken en te bespreken, mits stevige begeleiding. Ik eindig met Henk Vroom die een interessante visie geeft op écht pluralisme: niemand is in staat een geheel objectief oordeel over de waarheid van de diverse levensbeschouwingen te vellen. M.a.w.: we moeten met elkaar leven en samen naar de waarheid zoeken (p. 158). Dit gaat noodzakelijk samen met dialoog en daarover schrijft hij sterke pagina's. Voor christenen is daarbij immers "de tijd van haarkloverijen" voorbij. Want, als het geloof het leven niet meer raakt, stukt de geloofsoverdracht. Deze dialoog zal dan ook de komende decennia tot "enorme verschuivingen in het kerkelijk leven leiden". Met een beeld van Marc Colpaert sluit ik deze bespreking af: hebben we als christenen niet te veel angst dat de christelijke traditie afsterft? Je kan het ook zo bekijken: wil onze traditie niet afsterven, dan moet ze oecumenisch worden, als een **regenboog: het geheel is maar zo mooi omdat elke kleur tot zijn recht komt naast en door de andere kleuren ...**

"Helaas worden christenen in deze tijd door een zekere fascinatie voor het nieuwe – misschien een soort exotisme – ertoe gebracht zich eerder te interesseren voor het hindoeïsme en het boeddhisme dan voor hun eigen godsdienst. En aangezien de meesten van hen slechts een zeer elementaire kennis hebben van de inhoud van hun geloof, beschikken zij niet over de instrumenten tot onderscheiding die hen in staat zouden stellen tot een kritische reflectie. Zo lijkt hun christendom soms op een wondere, syncretische cocktail die op een vermetele manier verrijzenis met reïncarnatie vermengt, godheid van Christus met avatars⁵, gebed met yoga, extase met enstase, leven in de Geest met versmelting in het Grote Al. Een dergelijke verwarring kan noch aan het hindoeïsme, noch aan christendom recht laten wedervaren."

Uit: **Joseph-Marie Verlinde**, *De verboden ervaring. Van de ashram naar het klooster: relaas van een zoektocht naar God*, Lannoo, 2004, p. 92.

VIER RELIGIES IN VIER SPROOKJES

Geluk neemt soms onverwachte bochten. Nu is het gewoon in mijn aktetas gewaaid, een handje geholpen door de hoofdredacteur van *Nieuwsbrief*. Vier kleine boekjes gaven mij een nauwelijks te beschrijven leesplezier. Dat wil ik graag delen.

GELOVIG MAAR NIET RELIGIEUS

Zoals velen met mij, ga ik nieuwsgierig op zoek naar de mens achter het verhaal. De Parijzenaar **Eric-Emmanuel Schmitt** (° 1960) is bij het begin van de 21ste eeuw de meest gelezen Franse religieuze auteur⁶. Hij studeerde muziek en wijsbegeerte in Parijs en doceerde filosofie aan de Sorbonne. Hij leeft als solitair en houdt niet van drukke

⁵ Avatar = 'afdaling'; het woord slaat op de mythische verschijningen van *Vishnu*; meest bekend zijn *Rama*, *Krishna* en *Boeddha*.

⁶ Zie de officiële website www.eric-emmanuel-schmitt.com die een schat aan informatie bevat over de auteur en zijn oeuvre.

feestjes. Daarom verliet hij de lichtstad. Na een verblijf in Ierland woont hij nu in Brussel. Hij wil absoluut in een grote stad wonen met theaters en bioscopen in de nabijheid. Hier vindt hij naar eigen zeggen de rust en de stilte. Zijn huis is een echte stille plek in onze gonzende hoofdstad.

Zijn boeken genieten in 35 talen een wereldwijd succes. In januari 2006 begon hij aan zijn eerste film. Net zoals voor zijn theaterstukken, kon hij daarvoor rekenen op grote namen zoals Gerard Dupardieu en Omar Sharif.

Hoewel vandaag een gerenommeerd religieus auteur was zijn start allerminst devoot. Hij groeide op in een atheïstisch milieu waar hij zich als tiener al verdiepte in het gedachtegoed van Nietzsche en Freud. Zo vond hij bevestiging en verdieping van zijn nihilistisch denken en werd hij bewust agnost. Op zijn 29ste maakte hij met vrienden een avontuurlijke kamelentocht door de woestijn en raakte verdwaald. Dertig uur volstreekte eenzaamheid zonder eten of drinken brachten hem via een mystieke ervaring tot geloof. Dat voorval doet bepaald bijbels aan (Mattheüs hoofdstuk 4). Sindsdien noemt E.-E. Schmitt zich gelovig maar niet religieus. *Ik ben inderdaad puur om humanistische redenen geïnteresseerd in religies; een paradox, ik weet het, maar door te kijken waarin hij gelooft, kun je de mens beter leren kennen.* De mens is verantwoordelijk voor zijn wereld. Het geloof is er om hem op zijn verantwoordelijkheid te wijzen tegenover de wereld en zijn medemens. Bij de lectuur van de bijbel was hij diep onder de indruk van Jezus' liefde. Als christelijk auteur wil hij niet direct op de verkondigingstoer gaan, maar wel zijn vragen delen met zijn lezers. Het staat hen vrij hun antwoorden te kiezen. Zeker is dat Schmitt niet wil

toegeven aan de fin de siècle wanhoop. Voor hem brengt de liefde dagdagelijkse overwinningen. Hij koestert het 18de-eeuwse Verlichtingsideaal en zet zich af tegen alle vormen van fundamentalisme. Dat ideeënpakket vinden we terug in zijn **Cyclus van het Onzichtbare**.

SPROOKJES VOL POEZIE

In vier kleine, mooi uitgegeven boekjes behandelt E.-E. Schmitt interreligieuze relaties, gezien, gevoeld en verteld door een kind. Hij kiest zijn lievelingspersonages uit het jonge, onbevungen volkje, en confronteert ze met een wijze volwassene. De kindertijd is de tijd van het vertrouwen in de wereld.

Kinderen en ouderen hebben iets gemeenschappelijks: hun kwetsbaarheid en hun nood aan anderen. Het zijn de twee levensstadia waarin de mens het meest contemplatief is en nadenkt over het leven.

De auteur vertelde ook graag wat over het doorgeven van waarden, wat in onze maatschappij zeer moeilijk ligt. Bekennen dat iets goed is, is zeldzaam geworden. Vandaag moet je heel wat persoonlijkheid hebben om positief in de wereld te staan!

In **Mijnheer Ibrahim en de bloemen van de Koran** treffen we Momo (Mozes). Hij is door zijn moeder verlaten. Zijn vader, een afgedankt advocaat, is door de holocaust erg gekneusd. Hij laat zijn elfjarig zoontje aan zijn lot over. Geen wonder dat Momo de genegenheid zoekt waar ze te koop is.

Ibrahim, een lieve moslim kruidenier in de Jodenwijk, ontfermt zich over Momo; zij worden dikke vrienden. Ibrahim adopteert Momo en laat hem

al zijn bezittingen na. Zo wordt de Joodse Momo de "Arabische" kruidenier van de rue Bleue en is hij zeer gelukkig in zijn eenvoudig bestaan.

De gesprekken van Momo met zijn vader en met Ibrahim hebben een betoverend gehalte: tegelijk direct en poëtisch, zoals alleen kinderen dat kunnen. Dat geeft menig doordenkertje: *Dankzij meneer Ibrahim beseft ik dat Joden, moslims en zelfs christenen een heleboel beroemde personen gemeen hadden gehad voordat ze elkaar de hersens gingen inslaan* (p. 54). De boodschap is duidelijk, de interculturele verzuchting voelbaar. Kende Israël vandaag maar veel Momo's en Ibrahims!

In ***Oscar en oma Rozerood*** krijgen we een verhaal met een gans andere ontroering. De tienjarige Oscar is een terminaal leukemiepatiëntje. Oma Rozerood, een vrijwilligster, zoekt hem elke dag op. Zij stelde Oscar voor brieven aan God te schrijven. *Elke keer dat je in Hem gelooft, zal hij een beetje meer bestaan* (p. 17). In een zwaar dramatische situatie weet de auteur te peilen naar de diepte van liefde en vriendschap. De pijlsnelle aftakeling van zijn laatste tien dagen geeft de kleine jongen gestalte door één dag gelijk te stellen aan tien levensjaren; een schitterende vondst om het

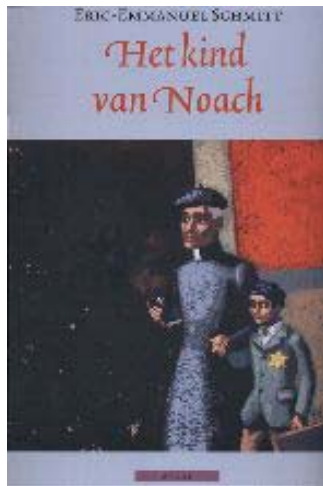
uitdovend leven en de groeiende wijsheid op elkaar af te stemmen. *De lichamelijke pijn onderga je, geestelijke pijn daar kies je zelf voor* (p. 56). Hoe sterk is een kind! Dat verhaal greep mij echt naar de keel. *De Kopergieterij* in Gent bracht hiervan een theaterversie: *Oscar en mamie Rose* voor kinderen vanaf 11 jaar. Mocht het gezelschap het stuk hernemen, is het beslist een aanrader. Toen E.-E. Schmitt zich aan het schrijven zette, wist hij niet of het een monoloog voor het theater of een roman(netje) zou worden. Geen wonder dat een creatief gezelschap als *De Kopergieterij* toehapte.

Het kind van Noach is gesteund op ware feiten. In de duistere jaren van de holocaust hebben menig priester en kloostergemeenschap onderduikdak verleend aan Joodse kinderen. Zo verging het ook Joseph. Zijn ouders vertrouwden hem aan onbekenden toe om aan de Duitsers te ontsnappen. Hij komt terecht bij vader Puym in een soort kostschool. Voor vader Puym zijn alle mensen adellijk. Die idee geeft hij zeer consequent gestalte, door in de crypte onder de tuinkapel een joodse synagoog in te richten en een (J)joodse verzameling aan te leggen. Net als Noach probeert hij in de Duitse zondvloed de cultuur boven water te houden. Hij verdiept zich in de Joodse geschriften en studeert Hebreeuws. Hij is echt multicultureel: *Geen enkel geloof is waar of niet waar, een geloof is een manier van leven* (p. 84).

In feite zien we een kruisbestuiving: de kinderen worden meer christen, de pater meer joods. Verschillende invallen van de Duitsers drijven de spanning op. Door de inventiviteit van vader Puym overleven "zijn" kinderen en dragen zij de warmte van hun redder levenslang mee. Gelukkig loopt de edelmoedige inzet

van de Waalse priester ook voor hem goed af en moest hij niet, zoals in de Franse film *Au revoir mes enfants* zeggen.

Het boekje is luchtig en toch een heel indringend pleidooi voor eerbied en inleving in de ons nabije culturen.

Milarepa schreef E.-E. Schmitt als eerste in de reeks, maar het werd het laatst vertaald in het Nederlands. Het verhaal is wat complexer dan de drie andere. Het Tibetaans boeddhisme ligt voor ons ook het verst op de wereldbol.

Simon, een Parijse heer, heeft elke nacht dezelfde droom. Hij is de oom van Milarepa, de beroemde Tibetaanse kluizenaar uit de 11de eeuw. Hij heeft een hart vol haat en een mes in de hand om zijn neefje Milarepa te doden. Hij wil zich al jaren zuiveren van die haat. Dat kan maar door het verhaal van Milarepa honderdduizend keer te vertellen. Zo ontkomt hij aan de samsara, de eindeloze ketting van wedergeboorten.

Op zijn 38ste gaat Simon op zoek en ontdekt dat hij al 9 eeuwen Swastika (What's in a name?) heet. Hij leert dat Milarepa in de harde leerschool van het boeddhisme afstand heeft gedaan van alles wat Simon/Swastika vreesde te verliezen, een heel lastig parcours, maar het

boeddhistisch ideaal in zijn zuiverste vorm. Het geluk ligt in de onthechting. *Door te sterk te verlangen wordt de geest vertroebeld. ... Een geest die zich beperkingen kan opleggen, die zijn verlangen naar ontmoeting kan bedwingen, zo'n geest is een meester* (p. 56).

In zijn intense zoektocht identificeert Simon zich zowel met de haatdragende Swastika als met de zoekende Milarepa. Uiteindelijk blijkt de haat overwinbaar en het geluk bereikbaar.

Voor ons westerlingen klinkt die boodschap ijl in de woestijn van consumentisme en directe behoeftebevrediging. Maar E.-E. Schmitt slaagt erin ons even onder te dompelen in een gans andere gedachte- en gevoelswereld.

DE EENVOUD VAN DE FILOSOFIE

Stuk voor stuk vond ik die boekjes geweldig, echte pareltjes. E.-E. Schmitt weet zeer complexe facetten van ons bestaan te vertalen in een poëtische eenvoud. Als filosoof vindt hij dat een belangrijke artistieke keuze. Op een zeer moeilijk moment in hun kindertijd ontmoeten zijn personages een volwassene met een geloof. Van daaruit geeft hij niet zozeer een oplossing maar een manier om met het leven om te gaan. Ligt daar niet de echte levenskunst?

In zijn verhalen benadrukt de auteur de rol van schoonheid in het leven en stelt hij onomwonden dat kwetsbaarheid en aanvaarding te verkiezen zijn boven stoer verzet tegen het lot. Schoonheid, aanvaarding en troost zijn de waarden van de wijsheid, maar in onze tijd hebben velen het er moeilijk mee. Is E.-E. Schmitt een lichtbaken in de oceaan?

Hij verpandt de waarheid en het geluk niet aan één godsdienst, maar trekt dat register wereldwijd open. Naar mijn gevoel is hij een man om U tegen te zeggen. In zijn fijnzinnige kunstwerkjes stelt hij zich dapper op en durft tegen de populaire stromingen ingaan. Mochten de wereldleiders wat meer van zijn eerbiedige bezieling hebben...

EN IN DE KLAS?

Als lezer voelde ik mijn hart opengaan en mildheid komen bovendrijven, een ervaring die ik graag met jongeren zou delen. In de eerste graad middelbaar lijken de boekjes mij zeer geschikt als voorleesliteratuur. Omdat de verhaalstructuren eenvoudig zijn en de inhoud tot de kern herleid is, hebben leerlingen van de tweede graad er al zelfstandig plezier aan. In de derde graad kunnen leerkrachten Nederlands, godsdienst en geschiedenis tot wat steviger uitdieping overgaan. Didactisch zijn zowel een klassikale aanpak als complementair groepswork mogelijk. Creatieve leerkrachten kunnen er een heel project rond opzetten of het inschakelen in schoolinitiatieven rond godsdienst en multiculturaliteit, rond levensbeschouwing en literatuur. We vinden hier een perfecte aansluiting bij pedagogisch project *'Hart van God op aarde zijn'*⁷.

Het zijn toch de filosofen die in onze Westerse cultuur de bakens verzetten! Wat een genoegen daarin met jongeren mee te stappen!

Frieda Tibax

⁷ Zie pagina's 12 – 15.

*Zo onderzoeken de mensen in het **Hindoeïsme** het goddelijk geheim en brengen het tot uitdrukking in een onuitputtelijke rijkdom aan mythen en door scherpzinnige filosofische arbeid en zij zoeken bevrijding uit de benauwenissen van ons bestaan of door ascetische levensvormen of door diepgaande meditatie of door een toevlucht tot God in liefde en vertrouwen. In het **Boeddhisme** wordt naargelang van zijn verschillende richtingen de radicale ontoereikendheid van deze veranderlijke wereld erkend en wordt de weg onderwezen waarlangs mensen met een toegewijd en vertrouwvol hart hetzij de staat van volkomen bevrijding kunnen bereiken, hetzij tot de hoogste verlichting kunnen geraken. (...)*

De katholieke kerk verwerpt niets van datgene wat in deze godsdiensten waar en heilig is.

Nostra Aetate, 2.

Jan De Volder (ed.), *Trialoog – gesprekken tussen priester Hendrik Hoet, rabbijn Aharon Malinsky en imam Jamal Maftouhi*; Lannoo, 2005, pp. 171.

'Trialoog' ... het is een woord dat u in de dikke Van Dale aantreft met als verklaring *'tripartiet overleg'*. Een geslaagde titel voor een interviewboek tussen een katholieke priester, een joodse rabbijn en een moslimimam. Het was na de rellen aan het eind van 2002 in Antwerpen, rellen die ontstonden na de moord op de islamleerkracht Mohammed Achrak, dat deze drie godsdienstige leiders gesprekken aanknoopten op initiatief van de *Sant'Egidiogemeenschap*⁸. Jan De Volder, redacteur bij het christelijke opinieblad *Tertio*, coördineerde de gesprekken.

De drie die hier met elkaar in trialoog gaan, hebben met dit initiatief én met het boek al heel wat bekendheid verworven. Zo kregen ze de eretitel van Commandeur in de Kroonorde

⁸ De Sant'Egidiogemeenschap, als christelijke lekenbeweging ontstaan in Rome in 1968, is te Antwerpen bekend onder de bezielende kracht van Hilde Kiebooms. Naast het daklozenrestaurant 'Kamiano' zet de gemeenschap zich in voor ouderen, kinderen, vreemden en vluchtelingen. Ook legt zij zich toe op de dialoog met andere godsdiensten en andersdenkenden.

om hun inspanningen het samenleven tussen de verschillende gemeenschappen in Antwerpen te bevorderen.

Het is een bijzonder boeiend boek geworden, dat vlot leest en verhelderend werkt: voor westerlingen die toch (nog) met beide voeten in de christelijke traditie staan, zijn invalshoeken vanuit jodendom of islam vaak contrasterend maar tevens leerzaam en noodzakelijk.

Wat al vlug blijkt, is dat de eigen spirituele traditie of geloofsovertuiging het samenleven niet bemoeilijkt: het gemeenschappelijke geloof in de ene God moet het samenleven mogelijk maken, ook en zelfs vanuit de drie verschillende tradities. Aharon Malinsky verwoordt dit op pag. 23 als volgt: "*Niet de godsdienst maar de gebeurtenissen scheiden ons.*"

Dat laatste doet ons uiteraard dadelijk denken aan de gesprekken die de trappistengemeenschap van O.L.V. van de Atlas in Tibhirine (Algerije) onderhielden met de moslimbroeders die rondom hen woonden⁹: ook over de drie gesprekspartners in Antwerpen mag gezegd worden: "*Alom werd het onthaald als een oproep en een bemoediging, een baken bij het bouwen van vrede en verzoening tussen alle mensen*"¹⁰

Zoals Jan De Volder aangeeft in zijn *Inleiding* (pp. 7 – 11) staat of valt een dialoog met drie dingen:

- de authenticiteit van de gesprekspartners;

- het erkennen van de gelaagdheid in je eigen identiteit¹¹;
- de vriendschap en de persoonlijke band tussen mensen ... misschien het meest doorslaggevend.

Zo zaten ze alle drie in de Klarastudio op 12 januari 2006, waar ze te gast waren in het programma *Alinea*. Dan was te merken – te horen! – dat vriendschap en de wil om vreedzaam samen te leven veel vermag.

De zes hoofdstukken zijn helder opgebouwd en behandelen telkens een belangrijk thema in de interreligieuze dialoog: het samenleven in een grootstad als Antwerpen, de plaats van God in het geseclariseerde Europa, het geloof van de kinderen van Abraham, goed en kwaad in een postmoderne samenleving en geloven in een wereld van morgen.

Laten we er enkele markante zaken uithalen!

In *hoofdstuk 1* (pp. 13 – 28) maken we kennis met de drie hoofdrolspelers en hun wijze van dialogeren. *Hoofdstuk 2* (pp. 29 – 56) focust op het samenleven in de multiculturele metropool Antwerpen. De drie dialoganten stellen daarbij hun godsdienst in grote eerlijkheid voor. Zo stelt Jamal Maftouhi dat het islamonderwijs in de scholen veel te wensen overlaat (geen programma, amper inspecties) en pleit hij ervoor om te werken aan "*een Belgische moslimgemeenschap, waar het Nederlands de bindende factor is*" (p. 32), een moedige uitspraak die het vertrouwen in de allochtone gemeenschap allicht ten goede zou komen. Trouwens, als degelijke korankenner, kan en durft hij

⁹ Zie het unieke 'getuigenisboek' *Een band van vrede – Monniken in Algerije*, Brepols/Abdij Westmalle, 1997, pp. 248; cfr. infra bij de selectieve literatuurlijst.

¹⁰ *Een band van vrede*, p. 6.

¹¹ D.w.z. je bent (on)gelovig, maar ook tegelijk bewoner van een bepaald land en werelddeel, lid van een wereldgemeenschap anno 2007.

onterechte uitspraken counteren. Zo stelt hij op pag. 45: "*De koran zegt duidelijk dat dwang in het geloof niet kan. God aanvaardt trouwens de gelovige alleen maar als het geloof uit zijn eigen hart komt en hij het oprecht belijdt.*"

Eenheid is een grote waarde, aldus Hoet, maar "*God droomt niet van uniformiteit*" (p. 44). Het pinksterverhaal leert ons dat niet dezelfde taal de maatstaf is, wel de taal van de liefde.

Malinsky nuanceert 'integratie', een woord dat zo vaak door politici in de mond wordt genomen: vaak is de ander niet uit op integratie, maar op totale assimilatie (p. 49).

In *hoofdstuk 3* (p. 57 - 76) wordt het perspectief verbreed: van Antwerpen naar Europa of: God in een gesecculariseerd werelddeel. Ook hier een aantal interessante inzichten. Zo spreken de rabbijn en de imam hun grote bezorgdheid uit over het verdwijnen van de christelijke godsdienst in het westen: zij beschouwen het als een groot verlies. Maftouhi: "*Ik ontmoet veel mensen die over het christendom niets meer weten. Ik juich die evolutie niet toe. Want met de godsdienst verdwijnen ook de waarden en normen die een beschaving schragen.*" (p. 61)

Evenzeer vreest Malinsky voor een achteruitgang van de situatie van de joden bij het wegvallen van de invloed van het christelijke geloof (p. 65).

Het leven van moslims in Europa is niet benijdenswaardig, aldus imam Maftouhi: ze zijn er niet welkom, er zijn te weinig offerplaatsen en vrijaf krijgen voor een religieuze feestdag is niet evident (p. 66). "*Europa weet niet meer wat het moet doen met zijn tien miljoen moslims. Ik weet niet welke richting het uitgaat.*" (p. 67)

Aharon Malinsky pleit voor een gemeenschappelijk platform dat de verschillende godsdiensten vertegenwoordigt (p. 68), misschien niet eens zo'n dwaas idee, want politici vandaag kennen niets van de godsdiensten.

De vraag naar het doorgeven van het geloof aan de jongere generatie, leidt tot enkele interessante uitspraken i.v.m. het onderwijs. Maftouhi vraagt zich af of het christelijke onderwijsnet niet beter ook plaats inruimt voor jodendom en islam, eerder dan GO, waar de sfeer toch sowieso vrijzinnig is. En ook priester Hoet vraagt zich af of we niet meer moeten diversifiëren binnen het net en de islam een zekere plaats geven (p. 71).

Maar, aldus Hoet, dit "*veronderstelt echter ook een inrichtende macht die is samengesteld uit personen van verschillende religies*" (p. 72)...

Hoofdstuk 4 (pp. 77 - 112) kan als het kernstuk van dit boek worden beschouwd en heeft als titel *Het geloof van de kinderen van Abraham*. De drie gesprekspartners gaan in op het eigene van hun geloof: wat moet je doen om een goede moslim, jood of christen te zijn? En, eerlijk gezegd, hier blijkt al vlug het gewicht dat jood en islamiet aan het geloof in hun leven geven tegenover de christen: het volgen van de voorschriften is veel stringenter, zoals de *halacha* (leefcode) van de joden¹² of het woord *islam* zelf dat 'overgave' betekent. Hier geven de dialoganten zeer goed weer wat bepaalde begrippen voor hen als inhoud hebben en komen dus de verschillen stevig uit de verf. Achtereenvolgens komen aan bod:

- fundamentalisme
- bidden
- vasten

¹² Eerder, op pagina 64, leerden we al dat de *thora* 613 voorschriften heeft die een jood zo goed mogelijk naleeft.

- samenkomen als gelovigen
- verkondiging.

Over dat laatste toch nog een woordje meer. Verkondiging is een belangrijk aspect voor christendom¹³ en islam ... hier een diametraal standpunt tegenover het jodendom, dat geen expansie nastreeft, wel het behouden en doorgeven van de godsdienst. De rabbijn zegt dan ook tot tweemaal toe dat missionering een problematisch gegeven is voor joden; zelfs gemengde huwelijken worden gezien als een groot probleem.

Het laatste deel van dit hoofdstuk (pp. 99 – 112) handelt over dé hamvraag... aanbidden joden, christenen en moslims dezelfde God...?

Ook al zijn de gesprekspartners het daarover in principe eens¹⁴, de praktijk is nog iets anders: verschillen en gelijkenissen worden opgesomd en tegenover elkaar afgewogen. Voor de islam is Jezus als boodschapper wel te verteren, niet echter als zoon; het idee dat God een zoon heeft, kan niet. Voor joden is dan weer de drievuldigheid een ernstig obstakel want het doorbreekt het eenheidsprincipe van God. Maar er is ook veel dat bindt: *"algemeen zou ik stellen dat wat ons bindt zowel met christenen als moslims, groter is dan wat ons scheidt"*, aldus rabbijn Malinsky (p. 105)

In het *vijfde hoofdstuk* (pp. 113 – 142) hebben de drie godsdienstige leiders het over *"goed en kwaad in de postmoderne context"* en ook hier staan ons wel wat verrassingen te wachten. Als het over democratie gaat, blijkt bij Maftouhi de verwevenheid van godsdienst en

¹³ Zie b.v. Marcus, 16, *"Trek heel de wereld rond en maak aan ieder schepsel het goede nieuws bekend."* (nieuwe bijbelvertaling, p. 1982).

¹⁴ Merk op dat in de koran (29,46) staat over christenen en joden: *"Onze God en jullie God zijn één"*.

politiek: de meerderheid moet handelen binnen de krijtlijnen van het geloof en van de *sharia*¹⁵. Maar hij stelt wel onomwonden dat moslims in niet-islamitische landen zich moeten schikken naar de heersende wetten.

De houding in een democratisch land tegenover bepaalde ethische kwesties is bijzonder leerrijk: abortus¹⁶, condoomautomaten in scholen, zelfdoding en zelfmoordterroristen, de houding tegenover het celibaat, de vrouw, homo's en lesbiennes. Hier gaat Maftouhi, die elders verdraagzaam uit de hoek komt, wel kort door de bocht: *"We beschouwen homoseksualiteit als een aangeboren afwijking. Het is dus in de eerste plaats een zaak van de geneeskunde, net zoals er Siamese tweelingen bestaan die de artsen dan van elkaar trachten te scheiden"* (p. 135).

In zijn houding tegenover de vrouw is de imam dan weer objectief: in de koran vind je niet dat de vrouw minder waard is dan de man, ook over vrouwenbesnijdenis vind je er geen woord. En evenmin dat de vrouw geen politieke functie zou kunnen bekleden. Eremoord¹⁷ keurt hij ten stelligste af. Maar waarom horen we deze standpunten niet vaker en met kracht...?

De manier waarop hij het exclusief mannelijk priesterschap wil uitleggen, levert niet de beste uitspraak van Hoet (*"Moet die katholieke traditie zich nu aanpassen aan de vrouwenemancipatie?"* pag. 140).

¹⁵ *Sharia* is de religieuze wet, in tegenstelling tot de *qanun*, het burgerlijke recht

¹⁶ Hoet stelt in alle scherpte: *"die massale en geruisloze liquidatie is geen thema meer in onze samenlevingen die zo prat gaan op de rechten van de mens"* (p.122).

¹⁷ Het recht om de vrouw te doden als zij of haar familie iets misdaan heeft, bestaat bv. in Jordanië.

v.l.n.r. J. Maftouhi, H. Hoet, A. Malinsky en J. De Volder

Kortom... een zeer boeiend hoofdstuk, waar naast veel goede wil en tegemoetkoming toch ook grote verschillen aan het licht komen!

Het zesde en laatste hoofdstuk (pp. 143 – 163) heet "geloven in de wereld van morgen", of, m.a.w. welke hoopvolle boodschap hebben de drie heren? Staan we inderdaad voor botsende beschavingen en is de islam een gevaar voor het westen? Maar ook de islamwereld voelt zich bedreigd. Al vlug gaat het gesprek over het Palestijns – Israëliësch conflict en dan komen uiteraard allereerst Malinsky en Maftouhi aan het woord, Hoet in mindere mate. De verschillende visies op het conflict komen goed uit de verf en, in tegenstelling tot de rest van het boek, voel je hier enige geladenheid en zelfs spanning, al blijft het steeds respectvol. Jamal Maftouhi zegt dan ook "We komen er toch niet uit en dat was ook niet de bedoeling", waarop Aharon Malinsky aanvult: "Het is al heel wat dat we daarover zo rustig en respectvol met elkaar van mening kunnen wisselen en naar elkaar luisteren." (p. 154)

Beschouwingen over globalisering beëindigen de dialoog. Hier een Hoet op zijn best: naast de globalisering van de techniek is er nood aan een globalisering in de ethiek, we zien vooralsnog geen globalisering van het hart en de solidariteit (p. 155). Eén (cultureel) patroon opdringen aan ieder is niks

nieuws: dat is het project van Babel; het echte religieuze antwoord daarop is Pinksteren: dan spreken mensen verschillende talen en toch verstaan ze elkaar (p. 156).

Een korte verklarende woordenlijst en enige informatie over UCSIA en Sant'Egidio sluiten dit boeiende boek af.

Bij seminaries in ASO vindt men hier een zeer concreet werkboek dat genoeg stof in zich draagt om bij onderwerpen als multireligieuze en multiculturele samenleving, politiek en fundamentalisme, conflicten en wereldvrede kostbare informatie aan te dragen om jonge mensen in hun ontwikkelingsproces uit te dagen en te verrijken. Aangeraden!

SELECTIEVE LITERATUUR

Tot slot van deze special rond *Interreligieus lezen en leren*, geven we kort enkele boeiende werken. De lezer mag ervan uitgaan dat wat hier wordt vermeld, ook echt de moeite van het lezen waard is!

Eerst een boek dat zich speciaal richt tot **leerkrachten**: Jef De Schepper, *Wat christenen geloven*, Lannoo en Van In, 2006, pp. 173. Jef De

Schepper werkte in België en Nederland in verschillende functies bij de opleiding en begeleiding van docenten en leraren op het terrein van godsdienst en levensbeschouwing.

Uitgaande van de vaststelling dat leerkrachten vandaag vaak heel weinig weten over het christendom, wil hij hierop een antwoord geven: een grondige kennismaking met christendom en christelijke levensbeschouwing. Je vindt er concrete tips voor het werken met kinderen en dit wordt aangevuld door meer concreet materiaal op www.vanin.be/watchristenengeloven. In de tekst die u daar kan downloaden (PDF - 68 kB) geeft de auteur een aantal suggesties over hoe je kan werken met 'Wat christenen geloven'.

En dan een boek voor ***kinderen*** en wel van een bekende auteur: Kolet Janssen, *God en Co. Over geloven altijd en overal*, Davidsfonds/Infodok - Ten Have, 2006, pp. 126. Leerkrachten Basisonderwijs, dit is een parel van een boek, schitterend uitgegeven op mooi papier en prachtig geïllustreerd door An Candaele. Uitgaande van vragen en rake uitspraken (*Hoe heet God? Waar woont God? God zorgt voor vakantie. Feest voor mij. Hetzelfde of toch niet. ...*) vinden kinderen vanaf 10 jaar hun weg in de wirwar van godsdiensten en gebruiken. De moeite!

Een boek dat we graag in herinnering brengen en een uitvoerige bespreking kreeg in de Boekbesprekingen bij de 7de Nieuwsbrief¹⁸, en dat nog niets aan

actualiteit heeft ingeboet, is: *De Jezusruimte: verkenning, beleving en ontmoeting* van benedictijn Benoît Standaert (Ten Have, 2000, pp. 315).

Vanuit de Jezusruimte stappen we immers naar andere ruimtes: jodendom, islam, boeddhisme en ongelof. Br. Benoît kiest daarbij resoluut voor de dialoog. De bladzijden gewijd aan de islam (251 - 266) zijn zeer lezenswaard en werpen een heel ander licht op onze vaak eenzijdige kennis. Ook het boeddhisme komt boeiend en erg geloofwaardig ter sprake daar de auteur verschillende weken in een boeddhistisch klooster heeft doorgebracht. En ook de bladzijden over het ongelof zijn waardevol: christenen hebben geen monopolie op de zin en de betekenisrijke straling die Jezus en zijn ruimte openen!

Inspirerend boek dat wel een zekere leescultuur vraagt daar het niet altijd gemakkelijk is.

Vervolgens geven we ***vier boeken i.v.m. de islam.***

Om te beginnen het onvolprezen *Moslims onder ons* van Emilio Platti, Averbode, 1998. Het is minstens merkwaardig dat je op een honderdtal vlot geschreven pagina's zo'n helder en genuanceerd beeld krijgt voorgeschoteld van moslims. Platti, dominicaan die deels in Kaïro doceert, deels in Leuven en Parijs, analyseert de godsdienst van de islam en knoopt daar onmiddellijk adequate beschouwingen aan vast uit de verre geschiedenis én de huidige tijd. Zijn vlotte pen countert heel wat goedkope slogans én hij blijft tegelijk kritisch en behoedzaam.

¹⁸ 7de Nieuwsbrief van Januari 2002; de bespreking werd ingekort overgenomen in *Aggiornamento*, 34ste jg. 2002, nr. 2, pp. 146 - 148 en integraal in

Abdijleven (Achelse Kluis), 2002, 46ste jg. nr. 1, pp. 9 - 16.

Ook Lucas Catherine kent de islam van binnenuit. In *Islam voor ongelovigen* (EPO, vierde druk 2001, pp. 320) tekent hij op de hem typische scherpe en humoristische wijze een raak beeld. Hij is zeer gedocumenteerd en geeft het volledige overzicht vanaf de vroege islam tot op vandaag. Zijn kennis van politiek – tot en met de Taliban en het Israëliëse conflict – en cultuur is zeer ruim. Het boek is bovendien geïllustreerd waardoor de prachtige cultuur des te beter tot zijn recht komt. Hoofddoek, *Jihad* en *harem*: het zal geen geheimen meer hebben voor de geboeide lezer! Zoals de achterflap vermeldt, is dit echt geschreven "door de ogen van een Arabier en met de pen van een Belg"!

Een zeer hoogstaand werk, dat ik met veel bewondering vermeld, is *Christenen en moslims. Confrontatie of dialoog?* Van Christiaan van Nispen tot Sevenaer, Averbode, 2006, pp. 206. Van Nispen tot Sevenaer is jezuïet die reeds sedert 1962 in Egypte woont. Verweven in zijn persoonlijk levensverhaal, dat hij in grote bescheidenheid presenteert, leer je de moslims kennen: hij doorprijkt de vooroordelen vanuit zijn kennis en vriendschap met zovele moslimbroeders, zonder uiteraard het fundamentalisme weg te moffelen. Maar vooral de eerbied van waaruit hij spreekt, is immens en overweldigend: de eerbied voor elke mens, voor landen en volken, en voor een God die ons allen overstijgt. Terecht noemt hij zichzelf "Egyptenaar door adoptie". Het eigene van dit boek is dat hij – met jezuïtische degelijkheid, d.w.z. analytisch én synthetisch – een methodiek voor echte interreligieuze dialoog aanwijst in vier delen die onlosmakelijk verbonden zijn: de dialoog van het leven, van de

werken, de theologische en de geestelijke dialoog.

Grote menselijke kwaliteiten – eerbied, vriendschap, waardering – kristalliseren hier samen met een diep geloof. Op elke bladzijde lees je dat het hebben van een eigen identiteit de ander niet in verdrinking brengt maar juist groter maakt.

Niet de godsdiensten zorgen voor conflicten, wel de mensen...

We continueren onze leestocht met twee boeken over het **boeddhisme**.

Eerst alweer zo'n parel, zowel qua uitgave als inhoudelijk: *In de voetsporen van de Boeddha. Een inwijding in het boeddhisme in al zijn menselijkheid*, Altamira-Becht, Haarlem, 2006, pp. 520. Het is van de hand van de boeddhistische leermeester Thich Nhat Hanh, Vietnamese monnik, die het levensverhaal van prins Siddhartha beschrijft en tevens een indrukwekkende inleiding geeft in het boeddhistische gedachtegoed. Hij doet dat verhalend zodat we ons a.h.w. midden in het paleis of de dorpen bevinden en haast 'smaken'

wat er gebeurt. Een omvangrijk en hoogstaand werk!

In *De Dharma van Benedictus. Boeddhisme, christendom en de spirituele zoektocht*, Kunchab – Schoten, 2001 (pp. 254) krijg je de neerslag van gesprekken tussen vier prominente boeddhistische geleerden: zij gaan de confrontatie aan met de eeuwenoude regel van Benedictus, sedert de 6de eeuw hét richtsnoer voor het benedictijns kloosterleven. En wat blijkt? Een grote eerbied voor deze tekst en vele overeenkomsten in de benadering van de twee tradities. Elkaars monastieke traditie nieuw leven inblazen vanuit deze gesprekken, ziedaar het doel en dat levert boeiende pagina's op!

•
Deze korte bibliografie én meteen deze bijlage bij de Nieuwsbrief afsluiten doen we met een unieke getuigenis die niemand onberoerd kan laten: *Een band van vrede. Monniken in Algerije*, Brepols, Abdij Westmalle, 1997, pp. 248.

Hier maak je kennis met de gebeurtenissen van de trappistengemeenschap van Onze Lieve Vrouw van de Atlas in Tibhirine, Algerije. Als "bidders te midden van bidders" leefden ze daar in goede verstandhouding met de omwonenden. Op 27 maart 1996 werden zeven van hen ontvoerd en ruim 50 dagen later, op 21 mei, vermoord teruggevonden. Dit boek bevat, naast de historische feiten en verklaringen rond de omstandigheden, vooral teksten van de gemeenschap zelf. Je ervaart van bladzijde tot bladzijde de rijping van de monniken, onder leiding van hun charismatische prior Christian de Chergé, om midden de gevaarlijker wordende toestand omwille van de GIA (*groupe islamique armé*), toch daar te blijven en de volheid van hun

roeping als monnik te beleven. Wie ware interreligieuze dialoog wil ervaren, vindt hier een tegelijk spannend en ontroerend getuigenis. We sluiten ook nu af met een citaat: de gemeenschap hield enkele keren per jaar samenkomsten met soefimoslims uit de omgeving, onder de naam "*Een band van vrede*". Hun afspraken – zelf noemden de deelnemers het "*Voorstellen om een verlangen naar verbondenheid vandaag concreet te maken*" - voor deze samenkomsten waren als volgt:

Laten we dag in dag uit aan het thema denken dat we kiezen om van de ene ontmoeting tot de andere onze band van vrede (Ribât es-Salâm) te zijn, in gebed, dienstbaarheid en wederzijdse trouw.

Laten we toestaan dat de ander ons door zijn bestaan ontwricht, verrijkt; laten we naar hem luisteren, laten we zoeken hoe we zijn religieuze traditie, zoals hij ze tot uitdrukking brengt, beter kunnen begrijpen en hoe we die traditie, zoals hij ze beleeft, kunnen eerbiedigen.

Laten we open blijven voor alles waardoor we op de weg van het geloof elkaar nabij zijn, samen hopend op de eenheid die God voor onze geschillen belooft. Laten we ons voor deze houding bekleden met zijn geduld.

Laten we in onze dagelijkse relaties openlijk partij kiezen voor de liefde, de vergeving en de verbondenheid, tegen de haat, de wraak en het geweld, die ons momenteel allen raken. Laten we op deze manier intreden in de houding van de God van tederheid en barmhartigheid, die met iedere lijdende mens is.

Laten we geloven in de gave van vrede die ieder mens in zich draagt, voor zichzelf, voor de ander, voor heel de wereld.

Zo eindigt onze bijdrage tot interreligieus lezen en leren. Hopelijk vinden deze bladzijden hun weg naar leerkrachten en zo naar jongeren. En leren ze dat enkel ontmoeting, vriendschap en dialoog ingrediënten zijn die een ware bijdrage leveren tot vrede dichtbij en veraf.

Frieda Tibax en Jan Van Deuren
Pinksteren 2007